

Emil Bodnăraș jelentése Petru Groza román miniszterelnök 1947-es budapesti látogatásáról

[RKP] K.B. Gheorghiu-Dej¹ elvtárs részére:²

A delegáció összetétele:

Dr. Petru Groza, a Minisztertanács elnöke

Octav Livezeanu tájékoztatásügyi miniszter³

Ion Pas művészeti miniszter⁴

Emil Bodnăraș, miniszterelnökségi államtitkár⁵

A delegáció indulása előtt egy nappal indult Budapestre Mihail Sadoveanu,⁶ a Képviselőház elnöke – nem ebben a minőségében azonban, hanem mint író és a Román Akadémia tagja.

A nap folyamán, a vonatban, körülbelül másfél órás beszélgetésem volt Grozával. Átismételtük azokat az utasításokat, amelyeket Gheorghiu-Dej elvtárs és Ana Pauker elvtársnő adtak a f. év április 27-i Groza lakásán történt megbeszélésen.

A delegáció és kiváltképp Groza magatartásának fő irányvonala a látogatás kulturális jellegét kellett kövesse, harározottan kizárva minden olyan beszélgetést, amely a gazdasági együttműködésre, különösképpen a vámunióra vagy a kétirányú határátkelés⁷ könnyítésére vonatkozna.

1 Gheorghiu Dej kézzel ráírt megjegyzése: Lefűzni egy dossziéban, amelybe a budapesti, belgrádi és szófiai látogatások anyagait gyűjtjük. Az anyagot nem tanulmányoztam még át.

2 Emil Bodnăraș kézírása.

3 Octav Livezeanu (1902–1975) A Groza-kormány tájékoztatási minisztere 1946. november 29. és 1947. december 30. között.

4 1946. november 29. – 1947. december 30. között.

5 Egyes magyar fordításokban miniszterelnökségi alminiszter.

6 Mihail Sadoveanu (1880–1961), író. 1921-től a Román Akadémia tagja. A világháború után a kommunista párt támogatója. A *Lumina vine de la răsarit* c. 1946-ban megjelent műve romániai proletkult irodalom iskolapéldája. Ebben az időben a román Írószövetség elnöke.

7 A magáncélú „hivatalos” útlevéles forgalom nem volt számottevő, és minden esetben a SZEB külön engedélye is kellett a határátlépéshez. Nagy György: A határforgalom és ellenőrzése 1945–1950 között. In: *Háborúból diktatúrába*. VII. Magyar rendvédelmi tudományos konferencia. 1995. október 25–28. 69.

Ismerve a magyarországi politikai helyzetet,⁸ a magyar kormány angol-amerikai befolyás alatt álló kompromisszumos politikáját, amelyet a Szovjetunió ellen folytatott, úgy döntöttünk, hogy Groza minden olyan esetben, amikor politikai tényezőkkel kerül kapcsolatba, hangsúlyozni fogja kormányunk álláspontját: őszinte, lojális és fenntartások nélküli baráti viszony a Szovjetunióval, amely a békéért és egy demokratikus világért folytatott harc legfőbb támasza, ugyanilyen barátság az ezt a politikát támogató Jugoszláviával és Bulgáriával, barátság minden olyan szomszédos országgal, amely következetesen és fenntartások nélkül elkötelezi magát a Szovjetunióval folytatott baráti és együttműködési politika mellett, és amely habozás nélkül elősegíti a demokratikus erők térnyerését, és harcol a reakciós erők ellen.

A vonaton folytatott beszélgetés alatt a következőkben állapotunk meg: elkísérem Grozát minden találkozására az esetleges nyilatkozatok közös megszövegezése érdekében, nem ad interjút anélkül, hogy ennek célszerűsége tekintetében előtte velem ne konzultálna, a hibák elkerülése végett folyamatosan tartjuk egymással a kapcsolatot, kölcsönösen tájékoztatva egymást észrevételeinkről, és folyamatosan informáljuk a többi minisztert, hogy minden esetben ugyanazt az álláspontot képviselhesük.

Rám az a feladat hárult, hogy rögtön megérkezésünk után felvegyem a kapcsolatot a Kommunista Párttal (Rákosi elvtárs) és a budapesti szovjet

8 A magyar-román határforgalomban 1945 tavaszától számos probléma adódott, ugyanis a román hatóságok – Groza miniszterelnök ígéretei ellenére – egyre több akadályt gördítettek a ki-, illetve beutazások elé. Hirsch Dezső 1945. május 5-én (egy héttel azelőtt, hogy a baloldali magyar sajtó által „magyarbarátnak” titulált Petru Groza miniszterelnök a kolozsvári MNSz-kongresszuson a „határok légiesítéséről” szónokolt!) azt írta Bukarestből, hogy „a román rendőri szervek a mai naptól kezdve rendkívül megnehezítik a határátlépés feltételeit, és szigorú ellenőrzés alá vesznek minden utast és árut. Román állampolgár a jövőben csak a Siguranța Generale engedélyével lépheti át a határt, és minden belépőt, aki nem rendelkezik kellő hatósági igazolvánnyal, azonnal internálni fognak”. Ez csak az első lépés volt a határforgalom megnehezítése felé, ugyanis egy 1945 októberi belügyminisztériumi rendelet már a *vízumkényszert is visszaállította* – annak ellenére, hogy még folytak a béketárgyalások, és egyáltalán nem volt biztos, hogy a trianoni határt állítják vissza a nagyhatalmak, ráadásul az észak-erdélyi magyarok is még magyar állampolgároknak számítottak. Vincze Gábor: *A kolozsvári magyar konzulátus – mint az 1945 utáni magyar-román kapcsolatok egyik neuralgikus kérdése*. Kézirat.

képvisellel (Puskin követ⁹ és Sviridov tábornok,¹⁰ a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökhelyettese), és budapesti tartózkodásunk alatt fenntartsam ezt a kapcsolatot, tájékoztassak a munkálatok menetéről, és fogadjam az esetleges, magatartásunkkal kapcsolatos javaslatokat.

A Grozával tartott megbeszélés után a többi miniszterrel is tartottunk gyűlést. Ezen a gyűlésen Groza bemutatta a delegáció magatartásának fő irányvonalát, amely betartása mindannyiunk számára kötelező volt, és változta nagyvonalakban a kettőnk beszélgetése során eldöntötteket.

1947. május 2.

1947. május 2-án reggel 9,40-kor érkezünk Budapestre.

Az állomáson jelen voltak: Nagy Ferenc miniszterelnök, Rákosi és Szakasits (szociáldemokrata) miniszterelnök-helyettesek, Balogh István miniszterelnökségi államtitkár (kiszgazda),¹¹ aki a kiszgazdapárt főtitkára is egyben, valamint a kormány nagy része.

9 Georgij Makszimovics Puskin (1909–1963) – szovjet diplomata. 1944 őszétől a Szovjetunió magyarországi megbízottja és a SZEB tanácsadója. 1945 és 1948 között budapesti szovjet követ.

10 Sviridov, Vlagyimir Petrovics (1897–1963) Kozulicsiben született. 1916-ban behívták katonai szolgálatra. 1919-től a Vörös Hadseregben szolgált. 1926-ban felvették a kommunista pártba. 1930-ban elvégezte a Frunze Akadémiát, majd 1938-ban a Vezérkari Akadémiát, kezdetben tűzértisztként teljesített szolgálatot. 1943-ban altábornaggyá nevezték ki. 1941 novemberében az 55. 67. és 42. front parancsnoka, az Északi és a Leningrádi Front lövészparancsnoka lett. 1945–1947 között a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökének helyettese volt; a számos funkciót betöltő Vorosilov helyett gyakorlatilag ő vezette a bizottságot. 1949-ben a Központi Hadseregcsoport főparancsnoka lett. 1954–1957 között katonai körzetparancsnok volt. Leningrádban hunyt el. <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/biograf/szviridov.htm>

11 Balogh István dr. (1894–1976) Temesvárott végzett teológiát, 1918-ban szentelték pappá. Csákon, majd Újszentannán volt káplán, 1926-tól pedig Szegeden. Itt bölcsészdoktori oklevelet szerzett 1929-ben. 1930–1946-ig Szegeden volt plébános. 1927–1935-ig szerkesztője volt az általa alapított Szegedi Katolikus Tudósítónak. A következő évben indította el a szegedi Tanyasi Újságot, amelynek szintén szerkesztője volt 1936-ig. Erdei Ferencsel és Révai Józseffel közösen szerkesztette az első koalíciós demokratikus lapot, a szegedi Délmagyarországot. 1944–1945-ben a Szegedi Nemzeti Bizottság elnöke volt. 1944 novemberében megszervezte a kiszgazdapárt szegedi szervezetét. 1944-től az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja, ezzel egyidejűleg 1947. május 31-ig miniszterelnökségi államtitkár. Egyik aláírója volt a moszkvai fegyverszüneti szerződésnek. 1945–1946-ban az elhagyott javak kormánybiztosa volt. Tagja az FKGP országos vezetésének, 1947 februárjában a párt főtitkára lett, de júniusban kilépett, és megalakította a Független Magyar Demokrata Pártot, amelynek elnöke lett. 1949 tavaszán pártjával csatlakozott a Függetlenségi Népfronthoz. 1950-ben részt vett a papi békemozgalom megalakításában. Az 1950-es években vidéki plébános, majd a Budapest belvárosi Szent Mihály-templom lelkésze volt (1962–1976), 1968-tól címzetes apát. http://server2001.rev.hu/oha/oha_display_biography.asp?id=2664&idx=&lang=

Nem voltak jelen sem a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagjai, sem a külföldi államok képviselői. Nem volt jelen Gyöngyösi¹² magyar külügyminiszter sem. Később tudtam meg, miután felvettem a kapcsolatot a Párttal és Puskin elvtárral, és miután tájékozódtam a helyzetről, hogy mindezt szándékosan tette a magyar kormány, amely nem értesítette sem a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, sem a diplomáciai testület valamely tagját érkezésünk időpontjáról.

Gyöngyösi külügyminiszter 10 óra körül érkezett a szállodához, ahol el voltunk szállásolva (Gellért Szálló), elnézést kért, hogy fontos teendői miatt nem ért oda időben az állomásra.

Minden udvariasságuk ellenére az az érzésem volt a kezdetektől, hogy legalábbis a kiscgazda párt, élén Tildy-vel és Nagy Ferencceel, de még akár a szociáldemokraták is, arra készültek, hogy még az elején igyekeznek meggyőzni Grozát a Magyarországhoz való közeledésről, de nem a Szovjetunióval való kapcsolat, ellenkezőleg az angol-amerikai irányvonal perspektívájából. Különben, ezt megerősítette Rákosi is, akivel rögtön az érkezés után találkoztam, és megerősítették másnap Puskin és Sviridov elvtársak a velük folytatott beszélgetés során.

12 órakor a Központi Bizottság székhelyén találkoztam Rákosi, Gerő és Révai elvtársakkal egy megbeszélésen, amely másfél órát tartott. Tájékoztattam őket a látogatás jellegéről, a delegáció magatartásának irányvonaláról, tisztázva elsősorban Pártunk álláspontját a vámunió és a kis dunai országok tömörülése tekintetében, mely utóbbi kizár bármely kapcsolatot a Szovjetunióval, és amely kezdeményezés élén a szociáldemokrata párt áll, élvezve mind a kiscgazdák, mind az angolok és amerikaiak támogatását.

Rákosi elvtárs megerősítette azon hitemet, hogy Tildy, Nagy és Gyöngyösi próbálják Grozát egy angol-amerikai háttérű együttműködésbe bevonni.

Tildy, Nagy és Gyöngyösi arra alapoztak, hogy Grozában egy bizonytalan, habozó emberre találnak, annál is inkább, hogy arról tájékoztatták őket, hogy Tătărescu az utóbbi időben bizonytalan magatartást tanúsított, és úgy gondolták, Tătărescu nem tehetné ezt, hacsak nem bírná Groza támogatását vagy legalábbis hallgatólagos beleegyezését. Tătărescu ezen magatartásáról Gyöngyösi említést tett néhány nappal azelőtt a Minisztertanács ülésén.

Mivel Ardeleanu elvtárs és Cristina Luca elvtársnő előzőleg jelentették nekem, hogy a román kulturális hét szervezésében a Párt tevékenysége nagyon gyenge, és hogy több rendezvényen a Párt részvétele szinte teljességgel

12 Az eredeti szövegben Gyöngyösi nevét Gyöngyösyként írta a jelentés szerzője.

hiányzik, hangsúlyoztam annak szükségességét, hogy a Párt vegye kezébe az ügyet, és ne hagyja a kiskapdákra és a szociáldemokratákra, akik arra fognak törekedni, hogy a kulturális hétnek a közös ügyünket ártalmas módon befolyásoló jelleget adjanak.

Magyarázataim nyomán Rákosi, Gerő és Révai megegyeztek nézőpontunk helyességéről, elhatározták, hogy mozgósítják a Pártot a kulturális napok kapcsán, a megfelelő ünneplés érdekében.

Május 2-ára az államelnökkel, a miniszterelnökkel és a kormányt alkotó politikai pártok elnökeivel való találkozók voltak beütemezve.

A magyar protokoll szerint először a külügyminiszter meglátogatása volt betervezve, és csak azt követte az államelnöki látogatás. Eleinte úgy számítottuk, hogy tekintettel Groza Minisztertanács elnöki tisztségére, ne fogadjuk el ezt a protokolláris előírást, hanem rögtön kezdjük az államelnök meglátogatásával. Mégis, tekintettel arra, hogy Gyöngyösi, bár nem jött ki az álmólásra, de fontosnak tartotta eljönni a szállodába, és magyarázattal szolgálni a késés miatt, elfogadtuk a javasolt programot, elhatároztuk azonban, hogy ezen a találkozón csakis a szűk protokolláris keretre szorítkozunk.

Hogy „kárpótoljuk” magunkat valamilyen mértékben, időpont-módosítást kértünk 16,15-ről 16,30-ra, és még így is 5 perces késéssel érkeztünk.

Gyöngyösi nyilvánvalóan rossz hangulatban volt. Igyekezett udvarias, de hideg lenni.

Groza, néhány udvarias mondat után, próbált beszélgetésbe elegyedni Gyöngyösivel, megkérdezte, hogy hogyan látja Magyarország politikai helyzetét a külkapcsolatok terén.

Gyöngyösi, felsőbbrendű hangnem megütésére törekedve, óvatosan elmagyarázta, hogy Magyarország látja a világ függőleges irányú elkülönülését keleti és nyugati blokkra, és Magyarországnak, mint a két blokk határán megtalálható országnak, nagyon körültekintőnek kell lennie, és mindenki-vel jó viszonyt kell fenntartania.

Itt Groza közbeszólt, és rámutatott, hogy Gyöngyösi nagy hibát követ el, ha az elkülönülést függőleges irányúnak képzei. Ez merőleges irányban történik az egész világon, egyrészt van a reakció, amelyet az imperialista erők kedvezményeznek, másrészt a fáradozó tömegek, a gyarmati népek és a világ harca a békéért és a népek közti egyenlőségért, élén a Szovjetunióval. Ilyen körülmények között, Magyarország számára, akárcsak Románia számára, egy út lehetséges, amely garantálja a békét, együttműködésüket és békés együttélésüket: a progresszív erőkhöz való fenntartás nélküli csatlakozásuk. Minden kompromisszum árán történő „besurranási” kísérlet kudarcba full. Ilyen tekintetben Románia világos és egyértelmű álláspontra helyez-

kedett. Ezért Romániának sikerült elkerülnie a fölösleges bonyodalmakat, nem úgy mint Magyarországnak, amely pont azért, mert sok tekintetben kétértelmű helyzetben van, nem sikerült megoldjon egy egész sor kérdést. Groza utalt a Magyarország és Csehszlovákia közti feszült kapcsolatokra.¹³ Ha Magyarország egy világos politikai vonal mellett kötelezné el magát, ha fenntartás nélkül leküzdene a belső fasiszta és horthysta maradványokat (mely erők szép számban vannak akár a kiscgazda párton belül is¹⁴, amelynek Gyöngyösi úr tagja), mint ahogy ezt bizonyította nemrégiben az összeesküvők pere is,¹⁵ ha Magyarország a Szovjetunióval és a szomszédos demokratikus államokkal folytatott kapcsolataiban egyértelmű politikát képviselne, nem lennének megoldhatatlan problémái, beleértve a csehszlovákiai magyarok kérdését is. Így a csehszlovákiai magyarokat nem tekinthetnék az 5. oszlopnak,¹⁶ mely veszélyezteti a csehszlovák állam biztonságát, és Beneš beleegyezhetne egy olyan megfelelő megoldásba, amely nem foszt meg otthonától több ezer embert.

Groza ezen magyarázataitól Gyöngyösi nagyon összezavarodott, és látszott az arcán, hogy a Groza magatartása teljesen váratlanul érte. Válasza ködös és zavaros volt. Nem tagadhatta Groza kijelentéseinek igazságát, de nem is fogadhatta el ezt a nézőpontot. Gyöngyösi úgy próbált kilábalni a helyzetből, hogy banális témákra terelte a szót, és szigorúan protokolláris formulákat használt.

A találkozót 16,55-kor ért véget.

- 13 A magyar–csehszlovák viszonyt a csehszlovák hatóságoknak a magyar kisebbség kitelepítését célzó politikája és a magyar kisebbség ellen irányuló reszlovakizálás árnyékolta be.
- 14 A magyar belügyi hatóságok 1947. január elején jelentették be, hogy egy horthysta politikusokból, tisztekből, hivatalnokokból álló csoport köztársaság-ellenes tevékenységet fejt ki. A letartóztatásokra az ürügyet, illetve a jogi alapot a demokratikus államrend és a magyar köztársaság büntetőjogi védelméről szóló törvény adta. A letartóztatások azt jelezték, hogy az MKP taktikájában váltás következett be, a politikai módszerek adminisztratívokkal párosultak. A nyomozás kikényszerített vallomások alapján eljutott Kovács Béláig az FKGP főtitkáráig. Kovácsot a szovjet katonai hatóságok február 25-én letartóztatták és a Szovjetunióba hurcolták. Az összeesküvéssel kapcsolatos események folytán közel 50 képviselő volt kénytelen kilépni az FKGP-ből. Pölöskei Ferenc – Gergely Jenő – Izsák Lajos: *20. századi magyar történelem 1900–1994*. Egyetemi tankönyv. Korona kiadó, Budapest, 1997, 293.
- 15 Bővebben lásd: Cserenyey Géza – Csicsery-Rónai István – Palasik Mária: *Koncepciók per a Független Kiscgazdapárt szétfűzésára 1947*. 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete, Budapest, 1998.
- 16 A II. világháború után széles körben elterjedt az a felfogás, hogy a háború kitöréséért a kisebbségek a felelősek, amelyek belülről bomlasztották a nemzetállam egységét, és ürügyet szolgáltatottak az országok belügyeibe való beavatkozásra.

17 órakor megérkeztünk Tildy Zoltán államelnök székhelyére.

Bár a Grozával leszögezettek alapján intézkedtünk, hogy a követség tagjai értesítsenek minden intézményt, ahol találkozónk volt betervezve arról, hogy én, mint a Minisztertanács alelnöke, elkísérem Grozát, és annak ellenére, hogy a követség továbbította is ezt a magyar protokoll fele, mégis abban a helyzetben találtuk magunk az államelnöknél, hogy csak Groza volt hivatalos a kihallgatásra.

Néhány protokoll igazgató és tanácsos pedig rám akaszkodott, hogy aztán más helyiségben szórakoztassanak.

Tildy Grozát Nagy Ferenc minisztertanács elnök és Jékely miniszter¹⁷ társaságában fogadta, ez utóbbi a totum factum az államelnök mellett. Jékelyről mesélte egy este maga Balogh, a kisgazdák főtitkára, hogy olyan nagy bizalomnak örvend az államelnök részéről, hogyha egy napsütéses napon Jékely azt mondaná az államelnöknek, hogy esik az eső, akkor az esernyővel indulna el.

Jékely az államelnök állandó tanácsadója.

Néhány perc ott tartózkodás után, jelenlevő budapesti képviselőnk felhívta a protokoll igazgató figyelmét, hogy az államelnöki látogatásra én is előzetesen be voltam jelentve, és a bejelentés hivatalosan történt, a Külügyminisztérium protokollján keresztül.

Az urak nagyon összezavarodtak, elkezdtek rohangálni különböző telefonokhoz (mindez, érzésem szerint, színjáték volt), számtalanszor elnézéstet kértek, biztosítottak, hogy eljárást indítanak a tisztviselő ellen, aki nem továbbította az üzenetet az államelnök protokollja fele.

A Groza Tildy államelnöknél tett 17,50-ig tartó látogatása végeztével, maga az államelnök jött ki a kabinetjéből, és felém tartva, igyekezett elnézéstet kérni a protokoll működésében történt „meghibásodásért”.

Másnap a külügyminiszter is elnézést kért tőlem, rámutatott: eljárást indított a hibát elkövető tisztviselő ellen.

Groza elmondta, hogy bemutatta Tildynek és Nagy Ferencnek bővebben ugyanazt a tételt, mint Gyöngyösinek, mert mind Tildynél, mind Nagy Ferencnél a Gyöngyösiéhez hasonló magatartást tapasztalt, kissé visszafogottabban az államelnöknél, de hangsúlyosabban Nagynál. Nagy nem is maradt a megbeszélés végéig, 20 perc után távozott, azzal az ürüggyel, hogy majd úgys a Minisztertanács elnökségénél vár a 18 órára betervezett látogatásunkra. Hogy Groza valóban úgy viselkedett a Tildy-vel való találkozón, ahogy utána elmesélte, az kiderült abból, amilyenek a Nagynál tett 18 órás látogatáson mutatkozott.

17 Jékely László, Tildy kabinetfőnöke.

A Naggyal folytatott beszélgetést Groza már az elején a Tildynél tett látogatás folytatásaként kezelte, amelyen Nagy nem vett végig részt. Nagy a [...] ¹⁸ és a Kisgazda Párt főtitkárának, Balogh Istvánnak a jelenlétében fogadott.

Már a beszélgetés kezdetétől az a benyomásom volt, hogy az elnöki hivatal igazi feje nem Nagy, hanem Balogh. Nagy elmosódó figurának tűnik Balogh mellett. Nagy megfelelő „cégtáblát” jelent a kisgazdáknak, paraszti származása végett. Az igazi vezető, a cselekvő ember, mind a párt, mind Nagy tekintetében Balogh, aki Groza felvezetőjére való válaszképpen átvette a szót. Balogh rámutatott: több hónapig a Szovjetunióban tartózkodott, jól ismeri az ottani helyzetet, és ami az Szovjetunióval való együttműködést illeti, természetesen egyetért vele, de ehhez/ezért nem kell visszatérnünk ahhoz a kezdeti formához, amelyből a Szovjetunió már kilépett, hanem várjuk meg a belső fejlemények kialakulását, amelyek a miénkhez hasonló szintre emelik a Szovjetuniót.

Balogh például, az Operában előadott egyik darab megtekintésekor, felhívta egy szovjet elvtárs figyelmét a közönség kinézetelére, amely jól öltözött, civilizáltan viselkedik, jóllakott, mondván: „íme a középréteg, amely most ébredszik nálatok. Idővel, ez a középréteg egy magasabb szintre lép, és felsőosztállyá válik. A Szovjetunió tehát a társadalmi fejlődés útjára tért, amely a mi szintünkre emeli majd, és akkor érzük el azt a pillanatot, amikor a társadalmi élet feltételei kiegyenlítődtek, és tökéletesen tudunk együttműködni.”

Balogh gondolatai és bemutatója, jezsuita pap lévén, tele volt szofizmussal, képmutatással, és alkalmam nyílt különböző, egymásnak ellentmondó nyilatkozatokat hallani tőle.

Okos, energikus ember, a kisgazdák „spiritus reactor”-a.

19 órakor találkoztam Szakasitssal, a Minisztertanács alelnökével, a szociáldemokrata párt vezetőjével.

Mind Naggyal, mind Szakasitssal a parlament épületében levő irodájukban találkoztunk, és nem pártjuk székhelyén.

Szakasits ragaszkodott hozzá, hogy kifejtse nekünk a „dunai együttműködés” elméletét. A magyarországi, csehszlovákiai, jugoszláviai, bulgáriai, romániai szociáldemokrata pártok képviselői össze fognak gyűlni, hogy megbeszéljék a kis dunai országok kérdését.¹⁹ Szakasits ebben az említett országok szociáldemokrata pártjainak igazi apostoli küldetését látja. Mindez az erők olyan jellegű koncentrációjához vezet majd, amely lehetővé teszi ezen erők kölcsönös segítségét minden területen, kulturális, gazdasági és politikai téren, megkönnyítve egy-

¹⁸ Szövegromlás.

¹⁹ A szociáldemokrata párt nevében támogatta a föderációs törekvéseket, ennek érdekében egy konferenciát szeretett volna összehívni a térség szociáldemokrata pártjainak részvételével az ügy előremozdítása érdekében. A konferenciáról tudósít a *Népszava* 1947. május 17-i száma.

más helyzetét. A kérdésre, hogy hogyan látja a Szovjetunióval való viszonyt, Szakasits azt válaszolta, hogy természetesen miután az együttműködés nyomán megszületik az említett tömörülés, ezt támogathatja a Szovjetunió. A kérdésre, hogy nem gondolja-e ezt az ily módon kigondolt dunai országok tömörülését egy olyan lépésnek, amelyet a Szovjetunió részvétele nélkül létrehozva utólag az imperialista hatalmak a Szovjetunió ellen fordíthatnak, Szakasits, bár kissé zavartan, de nemlegesen válaszolt. Rámutatott, hogy mindenki, még a nagyhatalmak is, tisztelettel kell majd kezeljék a dunai országok e szövetségét, hogy a Nagy-Britanniával, az Egyesült Államokkal és Franciaországgal való viszonyt is természetesen meg kell erősíteni, mert nehéz ma exkluzivistának lenni.

Úgy tűnt egy pillanatig, hogy Groza visszatér régi kedvenc témájához, a vámunióhoz, és Szakasits előadásában megtalálja a megvalósításához megfelelő formát, majdnem hajlott arra, hogy Szakasits javaslataiban a dunai kis országok érekeinek csodálatos fejlődési lehetőségeit lássa. Néhány hozzászólásom után „visszanyerte a talajt”, és a jó magatartást tanúsította, „visszaverve” a szociáldemokrata javaslatot.

Szakasits meglepettnek tűnt, hogy ez az ötlet, melyet ő mentőötletnek tartott, nem talált visszhangra.

Később lehetőségünk nyílt, mind Grozának, mind nekem, hogy a szociáldemokrata tervet érvekkel „legyőzzük”, úgy előttük, mint Tildy, Nagy, Balogh és Gyöngyösi előtt, mint ahogy ezt majd az alábbiakban bemutatom.

Groza megkérdezte Szakasitstól, hogy milyen viszonyban van a szociáldemokrata párt a Kommunista Párttal, és hogy működik az Egységes Munkásfront.²⁰ Szakasits nyilvánvalóan nem akarta a valós helyzetet bemutatni, azt állította, hogy Rákosi elvtárs a legjobb barátja, abszolút minden kérdésben egyetértenek, a Kommunista Párt és a szociáldemokrata párt tökéletes együttműködési viszonyban van egymással.

A valóság az, mint ahogy ezt megtudhattuk a párt vezetőségétől és különböző politikusoktól, hogy a magyarországi szociáldemokraták a Kommunista Párt aláaknázásán dolgoznak, hatékonyan együttműködnek a kisgazdákkal, ki-

20 Baloldali Blokk: az MKP javaslatára létrehozott politikai szövetség. Magyarországon. Az SZDP-t, az NPP-t és a Szakszervezeti Tanácsot is magában foglalta. 1946. március 5-én alakult meg, és a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front egyezményeit megsértve az FKgP jobboldalát, majd az egész párt kiszorítására törekedett a hatalomból minden törvényes és törvénytelen eszközzel. Fő követelései közé az államosítás folytatása (a bankok és a három legnagyobb iparvállalat nacionalizálásán túlmenően), a földreform megvédése, a közigazgatás és az FKgP megtisztítása tartozott. A tagjai 1947. július 30-án közös választási nyilatkozatot írtak alá. Az 1947. augusztus 31-én tartott választások után hivatalosan is feloszlott. <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/kislexis.htm>

tartóan a laburista párt utasításait követik, a kelet-európai térség szociáldemokrata erőinek kommunista- és szovjetellenes alapú polarizálását kívánják. Rákosi bevallása szerint, a magyar kommunista párt felhívta a figyelmet a kisközségi fasiszta és horthysta elemeket támogató tevékenységében rejlő és a magyar demokráciát fenyegető veszélyére, amely ellen szükségesnek mutatkozott a Kommunista Párt és a szociáldemokrata párt közös harca. Erre a szociáldemokraták, ebben az esetben Szakasits, így válaszolt: „Azért akarjátok a kisközségeket tönkretenni, hogy utána könnyebben tudjatok minket megsemmisíteni.”

A szociáldemokrata pártnak érdeke, mint ahogy ezt az összegyűjtött megfigyelések alapján megállapíthattuk, hogy ne akadályozza a kisközségeket, sőt ellenkezőleg, néha kompromittált személyeket ment meg, megnyitva számukra a szociáldemokrata párt kapuit. A szociáldemokraták és kisközségek között úgy tűnik egy bensőséges együttműködési viszony létezik, **ezt Balogh kétszer is elég világosan megerősítette**, éreztetve velem ugyanakkor azt a megvetést is, amelyet ő személy szerint táplál a szociáldemokrata vezetők irányában, akik a brit érdekek kiszolgálását szem előtt tartva odáig mennek el, hogy Sulyok-féle reakciós elemekkel működnek együtt. Szegeden, a kisiparosok szervezeteinek választásán, a szociáldemokraták közös frontot alkottak a Sulyok²¹ embereivel, a kisközségek és kommunisták ellen. (Sulyok pártja, amelyet a „szabadság pártjának” hívnak,²² a

21 Sulyok Dezső (1897–1965) 1925-től rendszeresen cikkeket közölt a *Pápa és Vidékében*. Belépett a kormány politikáját támogató Keresztényszocialista Pártba, 1926–1931-ben választmányi tag. 1929-ben bekerült a város képviselő-testületébe, 1935-ben újraválasztották. Az 1931. évi országgyűlési választások előtt pártja nem támogatta jelöltségét, ezért néhány hónap időtartamra belépett a kormánypártba. Innen történt távozása után egy időre visszavonult az országos politizálástól. 1935-ben újra csatlakozott a kormánypárthoz, de a választásokon csak nem hivatalos jelöltként indították. Ennek ellenére, a Magyar Élet Pártja hivatalos jelöltje előtt Pápa országgyűlési mandátumot szerzett. A szavazás után másfél hónappal, csatlakozva Gömbös Gyula miniszterelnök politikájában, másodszor is távozott a kormánypártból. 1937-ben belépett az FKGP-be. 1945. április–szeptember között Pápa polgármestere és rendőrkapitánya, majd 1947 augusztusáig a Pénzügyi Központ elnöke. 1945 augusztusában bekerült az FKGP Országos Intézőbizottságába. 1945 júniusától az Ideiglenes Nemzetgyűlés, októbertől a budapesti törvényhatósági bizottság, novembertől a Nemzetgyűlés tagja. 1945 novemberében, Imrédy Béla tárgyalásán a vád képviselője. Tildy Zoltán elnökké választása után a miniszterelnöki poszt egyik várományosa, de a munkáspártok elzárkóztak a jelölésétől; 1946. március 12-én a Baloldali Blokk követelésére 19 másik képviselővel együtt még a pártból is kizárták. Társaival 15-én megalakították a Magyar Szabadság Pártot (működésüket a Szövetséges Ellenőrző Bizottság csak júniusban engedélyezte), amelynek elnöke lett. Miután az 1947-ben módosított választási törvény Magyar Élet Pártja-tagsága miatt lehetetlenné tette jelöltségét a közelgő választásokon, július 21-én feloszlatta pártját, és lemondott mandátumáról. Augusztus 14-én elmenekült az országból; október 7-én megfosztották állampolgárságától. <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/biograf/sulyok.htm>

22 Magyar Szabadság Párt.

kisgazdapártból vált ki, és maga köré gyűjtötte a legreakciósabb és agresszívebb elemeket.)

Balogh elmondása szerint, a szociáldemokrata pártban igazi befolyása nem Szakasitsnak, hanem Peyrernek van, aki a jobbot képviseli a pártban. Véleményem szerint a kisgazdák kihasználják a Payer–Szakasits törésvonalat, hol az egyikkel, hol a másikkal manővereznek.

A Szakasitssal való találkozó 19,40-kor ért véget.

19,45-kor meglátogattuk Veres Pétert,²³ a nemzeti parasztpárt vezetőjét.

A látogatásra a párt székhelyén került sor, ahol szinte a teljes Központi Bizottság fogadott, Veres Péterrel az élen.

Veres Péter Nemzeti Parasztpártja a cselédek és a szegényparasztnak pártja. Veres Péter maga is cseléd volt, és ma „paraszt íróként” ismerik. Intelligens ember, aki büszke pártvezetői szerepére, de ideológiailag még zavaros. Pártja Központi Bizottságában több álcázott kommunista megtalálható, akik biztosítják a helyes politikai irányt. Különben, Pártunk maximális figyelemmel követi Veres pártját, a kisgazdák parasztnak közt kifejtett tevékenységének ellensúlyozására.

Veres Péter az egész bizottság jelenlétében fontosnak tartotta jellemezni pártja összetételét, és kifejezte elégedetlenségét a kisgazdákkal szemben, akik – véleménye szerint – valójában a vidéki földesúri elemeket és a városi reakciókat támogatják.

Ha jól és hozzáértéssel támogatja a Párt Veres Pétert és pártját, hasznos eszközzé válhatnak a kisgazdák ténykedésének leküzdésében és tömegekre gyakorolt befolyásuk csökkentésében.

Groza nagy lelkesedéssel mutatta be a Nemzeti Parasztpárt Központi Bizottsága tagjainak az Ekésfront kulák elemeinek kiiktatására irányuló tevékenységét, kiemelve a Kommunista Párttal való együttműködés szüksé-

23 Veres Péter (1897–1970) a Márciusi Front egyik vezetője, 1939-től a Nemzeti Parasztpárt alapító tagja. Részt vett a kormány által szervezett 1942-es lillafüredi írótalálkozón. A népi írók 1943-as balatonszárszói találkozóján a háború utáni baloldali fordulat szükségességéről tartott előadást. Három alkalommal hívták be munkaszolgálatra, 1944 augusztusától Budapesten bujkált. 1945 elején Debrecenben a Nemzeti Parasztpárt, majd az Országos Földbirtokrendező Tanács elnöke is lett. A Budapesti Nemzeti Bizottság, majd a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja. Támogatta az együttműködést a kommunista párttal. 1945 áprilisától a Nemzetgyűlés tagja, haláláig parlamenti képviselő. 1947–48-ban újjáépítési és közmunkaügyi, majd rövid időre honvédelmi miniszter. 1948-ban jelent meg *A paraszti jövő* című munkája, melyben a kisparaszti gazdaságok életképessége mellett érvelt. A szövetkezetesítés időszakában nézeteit elítélték, személyét háttérbe szorították. Az ötvenes években elsősorban önéletrajzi ihletettséű, szociografikus szépirodalmi műveket írt. <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/biograf/veres.htm>

gességét és a Szovjetunió felé irányuló helyes külpolitikai vonalat. A Központi Bizottság tagjai elégedettnek és felbátorítottaknak tűntek Groza ezen felvezetőjétől, érzelmeiket ismételt igenlésekkel fejezték ki, és biztosítottak arról, hogy ezt az irányvonalat fogják követni ők is Magyarországon.

Végezetül Veres Péter Grozának dedikálta írásai egy gyűjteményét.

Egész budapesti tartózkodásuk ideje alatt Veres Péter, Központi Bizottsága jelentős számú tagjával, jelen volt minden rendezvényen, amelyen részt vettünk.

20,30-kor a Magyar Kommunista Párt Központi Bizottságához mentünk, ahol Rákosi, Gerő és Révai elvtársak és a PolitBüro más tagjai vártak.

Annak ellenére, hogy a magyar protokoll a Rákosinál tett látogatást a Veres meglátogatása előttre tervezte, Groza ragaszkodott ahhoz, hogy felcseréljék az időpontokat, hogy a Kommunista Pártnál eltöltendő idő ne legyen korlátozva. Az időpontcsere Rákosi elvtárs beleegyezésével történt.

Groza bemutatta a megjelent elvtársaknak a találkozókat, összefoglalva nyilatkozatait és észrevételeit, különösképpen azokat, amelyeket a Gyöngyösinél, Tildynél, Nagynál és Szakasitsnál tett látogatásokon szerzett. Hangsúlyozta rendkívüli elégedettségét, hogy a Magyar Kommunista Párt székházában lehet, részletesen bemutatva álláspontját, ami a Szovjetunióval és a többi valóban demokratikus kelet-európai erővel való együttműködést illeti.

Bemutatójában, Groza nagyon ketegórikus volt, nagy melegséggel és lelkesedéssel beszélt. Nagyon jó benyomást tett az elvtársakra. Annak a figyelemnek kifejezésekként, amelyet Groza a Kommunista Párt irányában tanúsít, elhatároztuk a Párt vezetőségében levő elvtársakkal, hogy elmegyünk este a magyar írók és művészek klubjába, ahol fogadást adtak a román írók és művészek tiszteletére.

Pestre való érkezésünkkel Rákosi elvtárs figyelmeztetett, hogy a reakciók Groza jelenlétének felhasználását tervezik, olyan értelemben, hogy mindig a társaságában mutatkoznak, hogy azt a benyomást keltsék: Groza figyelmet szentel és hitelt ad a reakciós erőknek (kisgazdák, szociáldemokraták stb.). Ezért, egyetértettünk abban, hogy a Párt készítse arra Grozát, hogy a nyilvánosság előtt minél jobban hangsúlyozza a Párt és a valóban demokratikus erők iránti figyelmét.

A Magyar Kommunista Párt PolitBürojával közösen tett látogatás az írók és művészek fogadásán,²⁴ pontosan ezt a célt szolgálta. Szándékunknak fontos hatása is volt, mint ahogy ezt másnap megállapíthattuk. Groza váratlan megjelenését nagy örömmel fogadták. Tiszteletére több író beszé-

24 A találkozás a „Fészekbe”, a magyar írók, színészek, újságírók klubjában volt.

det mondott. Groza fejezte be a beszédek sorát, hozzászólásában hangsúlyozta a román és magyar írók közti – a közös és helyes politikai irányvonalat követő – kapcsolatok fontosságát. Szellemes és hatásos észrevételekkel átszőtt hozzászólásában összefoglalta a politikai irányvonalat, melynek bemutatására alkalma nyílt addigi megbeszélésein.

Groza beszéde nagyon jó hatást ért el, többször erős taps és helyeslés szakította félbe. Minthogy a fogadáson a magyar értelmiség Magyarországon nagy népszerűségnek örvendő java (írók, művészek) gyűlt össze, Groza kijelentései és értékelései az író- és művésztsadalom minden rétegét átjárták másnap.

A hatást az ezt követő eseményeken résztvevők számának egyre növekvő özönéből lehetett észrevenni.

Megállapítva, hogy Groza mind Veres Pétert, mind Rákosit pártjaik székhelyén és nem a kormánynál levő irodáikban látogatta meg, mind Szakasits, mind Nagy is ragaszkodtak hozzá, hogy Groza őket is látogassa meg pártjaik székhelyén is. Mindez nyilvánvalóan jelezte, hogy ellensúlyozni kívánják a Kommunista Pártnak és Veres pártjának szentelt figyelmét. Főleg Szakasits ragaszkodott nagyon az ötlethez. Veres Péter, fellelkesülve Groza neki szánt figyelmétől, és megragadva az alkalmat, hogy épp össze voltak hívva az ország különböző részeiből pártja képviselői, meghívta Grozát, hogy beszédet mondjon ezek előtt. Természetesen kénytelenek voltunk visszautasítani a meghívásokat, a Szakasitsét és Nagyét azért, hogy ne kelljen túl nagy figyelmet szentelnünk nekik, a Veresét pedig azért, mert úgy is értelmezhetnék volna a részvételünk, mint belügyekbe való beavatkozást. Indulásunk előtti napon Gyöngyösi is jelezte, hogy még egyszer szeretne találkozni Grozával. Egymással konzultálva egyetértettünk abban, hogy ne fogadjuk el ezt a kérést sem.

Megjegyzendő, hogy amíg első nap, az érkezésünkkor, Groza melletti jelenlétemet igyekeztek minimalizálni, addig a második naptól kezdve, miután Groza magatartása egyértelművé vált, kiemelt figyelem tárgyává váltam.

A külügyminiszter igyekezett elnézést kérni az államelnöknél tett látogatás alkalmával történt „félreértésért”.

1947. május 3.

11 órakor avatták fel ünnepélyes keretek között a Mocsáry kollégiumot. Grozát a Minisztertanács elnöke és alelnökei fogadták. Miközben Groza az őt tapsoló és éljenző tömeg között haladt át, egy csoport fiatal ezt kiabálta: „Szabad határokat akarunk!” Később beazonosítottam őket, a szociálde-

mokrta párt tagjai voltak. A „szabad határok” a vámunió tételére és a határ-átlépés formalitásainak felszámolására vonatkoztak.

Öt perccel Groza megjelenése után érkezett az államelnök. Igen kont-rasztosnak tűnt a fogadtatás a Grozáéhoz képest. Kevesebb taps és csak ritka éljenzés hallatszott.

Az ünnepélyt Farkas elvtárs,²⁵ a Magyar Kommunista Párt Központi Bizottságának egyik titkára nyitotta meg. Farkas elvtárs után Tildy tartott beszédet, **szenzációs nyilatkozatot** téve, amiben elismerte a békekonferencia Észak-Erdélyre vonatkozó döntését, és habár ez elkeseredést váltott ki a magyarokban, kijelentette, hogy a magyar nép kész lezárni ezt a kérdést.

Groza következett, aki beszédében budapesti látogatásunk kulturális jel-legére szorítkozott, kiemelve azonban elsősorban a munkásosztály által képviselt haladó erők és a Szovjetunió, mint a béke és haladás meghatározó tényezőjének szerepét. Rögtön a magyar nyelven tartott beszéde után románul is összefoglalta a Tildy elnök által elmondottakat és a saját beszédét. Mind Tildy elnök, mind pedig a román–magyar egyesület főtitkára beszédében utalt a „dunai együttműködésre”. Ez a szociáldemokraták és a kisgazdák (bár ők csak másodhegedűsnek tűnnek) által támogatott, az előbbieken bemutatott tendencia képezte a Mocsáry kollégium tevékenységének alapjául szolgáló elvek uralkodó jegyét.

A beszédek követő kollégiumi látogatás során megállapíthattuk, hogy a kollégium Mocsáry emlékére múzeumnak berendezett fő termének egyik falát zászlók borították (magyar, román, jugoszláv, bulgár, cseh), és a következő feliratot hordozták: „Hála a dunai együttműködés apostolának!” Magyarázatot kértünk a Mocsáry kollégium nagyrészt párttagokból álló politikai vezetésétől, rámutatva, hogy mit jelent a ilyen alapokra helyezett „dunai együttműködés”, a Szovjetunió, mint fő dunai hatalom részvétele nélkül. Kusza választ kaptunk, hogy ez még régebbi időkből származik, amikor még nem voltak a dolgok eléggé letisztázva.

Emlékeztetek itt arra a Magyar Kommunista Párt Központi Bizottságánál Rákosi, Gerő és Révai elvtársakkal tartott gyűlésre, amelyen felhívtuk a figyelmük arra a manőverre, amellyel a szociáldemokraták, a reakciós magyarországi és más országbeli erők hozzájárulásával próbálkoznak a „kis” dunai országok blokkjának a Szovjetunió kizárásával való létrehozásával, kétségkívül olyan erőkoncentrációnak szánva azt, amelyet egy adott pillanatban az imperialisták a Szovjetunió ellen irányíthatnak. Akkor megállá-

25 Farkas Mihály (1904–1965) 1945 decemberétől az MKP KV Szervezési, Káder-, Tömegszervezési, Gazdasági és Információs Osztályának vezetője. Ő felügyelte a hadsereget és a rendőrséget is.

píthattuk, hogy elvtársaink nem tűntek tájékozottnak ebben a témában. Később, miután megállapíthattuk a szociáldemokraták eltökéltségét a „dunai együttműködés” megvalósítása kapcsán, visszatérve a témára, Rákosi elvtárs bevallotta nekem, hogy valóban a Párt nem szentelt figyelmet ennek a problémának mostanáig. Így furakodhatott be a Mocsáry kollégiumba is, amelyben Pártunk vezető szerepet tölt be. Mitöbb, úgy tűnt, a Pártot egyáltalán nem értesítették a szociáldemokraták és a kiskgazdák azon együttműködéséről, amely a „kis dunai államok blokkjának” létrehozására vonatkozott. Amikor a gyűlésen Pártunk **e kérdésre** vonatkozó nézőpontját előadtam, és rámutattam, hogy az angol–amerikai imperializmus által irányított manőver előtt állunk, melynek megvalósításán, a reakciók támogatásával, a szociáldemokraták és a kiskgazdák közösen dolgoznak, az elvtársak azt válaszolták, hogy nem hiszik, hogy a kiskgazdák kedvező módon állnának hozzá ehhez az együttműködéshez, és a magyar kapitalisták, a Párt információi szerint, már kifejezték volna aggodalmukat egy ilyen szerv **létrehozásával kapcsolatban**, attól való félelmükben, hogy ez nehogy adott pillanatban szovjet befolyás alá kerüljön. Elvtársaink véleményét azonban hamarosan meghazudtolta Tildy, amikor beszédében a „dunai együttműködésre” tett utalást, de különösképpen Nagy, amikor a kormány által a Mocsáry kollégium avatása után adott fogadáson nyíltan ennek az együttműködésnek a szükségességéről beszélt, és reményét fejezte ki, hogy ez meg is valósul.

Nagy beszéde alkalmat adott Grozának, hogy válaszában foglalkozzon a dunai együttműködés kérdésével, úgy mutatva be azt, mint olyan próbálkozást, amely a Szovjetunió kihagyásával másodszor követ el hibát. Groza összehasonlítást tett a müncheni konferenciával, ahol a Szovjetuniót ugyanígy nem vették számításba, bár a békeérdekek és a népek szabadságának megvédése olyan politikai okokat jelentettek, amelyek a Szovjetunió meghallgatását igényelték volna. Szellemes és vicces formában Groza találó utalást tett a magyar Külügyminisztérium tevékenységére, mondván: attól tart, nehogy valamelyik tisztviselő véletlenül elfelejtsen meghívót küldeni a Szovjetunióknak akkor, amikor arról van szó, hogy az ebben a térségben élő népek leüljenek egy asztalhoz, és megtalálják a békés és építő jellegű együttélés megvalósításának legjobb formáit. Groza beszédének ezt a részét nagy taps és derűtség fogadta a hallgatóság részéről, majd később számos kommentár tárgyát képezte a politikai szférában.

17 órakor meglátogattam Puskin elvtársat, a szovjet követet. Tájékoztattam mindenről, amit addig tapasztaltam, és megkértem, továbbítsa Bukarestbe is a benyomásainkat.

A megbeszélés alkalmával megállapíthattam, hogy Puskin elvtárs, bár elég tájékozott a helyzetről, mégis, fiatalsága miatt a Párt előtt nincs kellő tekintélye, hogy elvtársi tanácsokkal lássa el a Pártot, hogy a pártmunka jól menjen.

Este 20,30-kor, miután a magyar miniszterelnök kíséretében az *Aida* opera egy felvonását megnéztük, meghívást kaptunk vacsorára az államelnökhöz. Jelen voltak: Tildy Zoltán, Nagy Ferenc, Rákosi, Szakasits, Veres Péter, Gyöngyösi, Jékely és Varga²⁶, a Magyar Országgyűlés elnöke. Román részről jelen voltak Groza, Sadoveanu, Livezeanu, Pas és én.

Vacsora után szétszéledtünk a szalonokban. Gyöngyösi kért, hogy szánjak rá néhány percet. Leült mellém Varga is, a Magyar Országgyűlés elnöke. Gyöngyösi fontosnak tartotta, hogy azokról a nehézségeiről beszéljen nekem, amelyekkel azon bukaresti problémák **kapcsán** találkozott, amelyek megoldására Bolgárt, a Külügy államtitkárhelyettesét²⁷ delegálta. A CASBI ügyintézése által magyar állampolgároknak okozott károk megtérítéséről²⁸ és az Erdélyt 1941–44 között elhagyó, de most visszatelepülni kívánó ma-

26 Varga Béla (1903–1995) 1937-től FKgP alelnökké, 1943-ban a polgári tagozat elnökévé választották. 1939-ben bejutott az Országgyűlésbe, ahol a zsidótörvények ellen szavazott. 1939-ben kinevezték a püspöki kar által életre hívott, a zsidótörvényekben érintett katolikusokat támogató bizottságba. 1943-ban részt vett a szárszói találkozón. Támogatta a Szociáldemokrata Párttal létrehozott parlamenti szövetséget. 1945 elején a szovjet hatóságok rövid időre őrizetbe vették. 1945. februártól az FKgP budapesti vezetője, 1945. augusztustól a párt ügyvezető alelnöke és a PB tagja lett. 1945. áprilistól parlamenti képviselő, 1945. december 7-től január közepéig a Nemzeti Főtanács tagja, 1946. február 7-től Nagy Ferenc utódaként a Nemzetgyűlés elnöke volt. A miniszterelnök lemondatásakor, 1947. június 2-án Nyugatra távozott, és még abban a hónapban megfosztották magyar állampolgárságától. <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/biograf/vargab.htm>

27 Bolgár Elek (1883–1955) – jogász, diplomáciatörténész. 1918-ban a KMP alapító tagja. A tanácsköztársaság idején helyettes külügyi népbiztos. Bécsbe, majd Berlinbe emigrált. A harmincas évek közepétől a második világháború végéig a Szovjetunióban volt egyetemi tanár; 1947–1948-ban külügyminiszter-helyettes. Utána 1949-ig prágai, 1951-ig londoni követ.

28 A CASBI működéséről bővebben lásd. Vincze Gábor: *Magyar vagyon román kézen. Dokumentumok a romániai magyar iparvállalatok, pénzintézetek 2. világháború utáni helyzetéről és a magyar-román vagyoni jogi vitáról*. Pro-Print, Csikszereda, 2000.

gyarok román állampolgárságának elismeréséről van szó.²⁹ Erről a témáról Gyöngyösi áttért arra, ami – úgy tűnt – leginkább foglalkoztatja. Fontosnak tartotta elmondani nekem, hogy téves az a vélekedés, miszerint Magyarország erős támogatást kapna az amerikaiaktól, a dolgok valójában nem így állnak, de mégis Magyarország kénytelen volt elfogadni a segítséget, különben képtelen lenne újraépítését biztosítani. Az amerikai segítséget, Gyöngyösi állítása szerint, nem politikai feltételek teljesítése árán adták, Magyarország nem is szándékozik politikai elkötelezettséget felvállalni azokért a segélyekért cserébe, amelyeket kapott vagy amelyeket még kapni fog. Magyarország teljes szívből a Szovjetunióval kíván együttműködni, megértette, hogy ettől függ a többi szomszédos országgal való együttműködés lehetősége is. Ennek az együttműködésnek az útjában azonban még állnak nehézségek, amelyeket idővel le kell győzni.

Gyöngyösi minden magyarázata meggyőződés nélküli és homályos mentegetőzésnek tűnt.

Balogh, aki nem vett részt a fogadáson, és akivel *kevéssel ezután* találkoztam egy beszélgetés során, amikor a kisgazdapárt helyzetéről és a többi politikai párttal való kapcsolatairól beszélgettünk, kijelentette, hogy ő személy szerint feltétlenül szükségesnek tartja a párt álláspontjának tisztázását Gyöngyösi magatartása kapcsán. Balogh beismerte, hogy Gyöngyösi egy nagyon veszélyes kettős politikát folytat, és hogy ez már nem felel meg a kisgazda pártnak. „Gyöngyösivel, így vagy úgy, tisztáznunk kell a helyzetet, akkor is, ha majd el kell hagynia a pártot” – mondta Balogh.

Este 10 órára Nagy és Balogh meglepetést készített elő számunkra. Meghívtak Budapest egyik külvárosába, Kispestre, egy bensőséges hangula-

29 A kérdést részlegesen rendezte az 1947. május 30-án megjelent törvény, amely kimondta, hogy román állampolgárok lehetnek mindazok, akik 1920. szeptember 20. után a román állam joghatósága alá tartozó területeken lakóhellyel rendelkeztek, vagy 1920. szeptember 20. előtt ezen a területen születtek, vagy olyan szülőktől származnak, akiknek a fenti időpontban az említett területen volt a lakóhelyük. Ezzel végre rendezték mintegy 200 000 erdélyi magyar állampolgárságát. A 2. szakasz értelmében viszont továbbra sem kaphattak állampolgárságot azok, akik önként léptek olyan idegen állam szolgálatába, amelyik az Egyesült Nemzetek ellen harcolt, vagy ilyen állam katonai vagy katonai jellegű alakulatának (pl. levante szervezet) tagjai voltak. A kérdést véglegesen csupán az 1948-ban megjelent 125. számú állampolgársági rendelet rendezte, amely a román állampolgárságot leszármazással vagy az országban való születéssel is megszerezhetőnek tekintette. (Külföldi állampolgárok esetében 5 év helyben lakáshoz vagy születéshez kötötte. Bővebb információkért lásd Vincze Gábor: Állampolgárság és kisebbségpolitika Romániában a II. világháborút követő években. *Magyar Kisebbség*, 1999/2–3, 398–432. <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=m990217.htm> [Letöltve: 2006.03.10.]

tú vacsorára. Rákosi elvtárssal egyetértésben, próbáltuk elérni, hogy őt is meghívják. Balogh beleegyezett. Nagy Ferenc azonban felhívta a figyelmet, hogy ebben az esetben elkerülhetetlen meghívni Szakasitst is, akinek „borzalmas felesége van”, és „kétségkívül elrontana minden jókedvet”. Szakasits felesége valóban borzalmas lehet, mert az érv hallatán, Rákosi elvtárs lemondott a részvételről.

A vacsorát tulajdonképpen mulatásnak szánták, valószínűleg azért, hogy komolyan összezavarjanak a túlzott italozással. Gyorsan ellentámadó frontot alkottunk azonban, Livezeanuval, Bădescu tábornokkal,³⁰ Sadoveanu asszonnyal, Mia Grozával és a kabinetfőnökömmel, miután három óra múlva Balogh részegen hagyta el a csatamezőt és Nagy Ferenc, ő is részegen, szerelmi vallomásokat tett nekünk.

Egy adott pillanatban Nagy Ferenc odajött hozzám, és odahozta Grozát is tolmácsnak. Közölte velem: „Tudom, hogy van itt néhány dolog, ami nem tetszett nektek. Menjetek azonban nyugodtan haza. Én biztosítlak, hogy mindent megteszek, hogy minél előbb helyrehozzam ezeket.”

1947. május 4.

Reggel 10 órakor találkoztam Péter tábornokkal,³¹ a politikai rendőrség főnökével, aki egész végig nagy odafigyeléssel segített nekünk, megbeszéltem vele különböző biztonsági intézkedéseket, mert különböző angol-amerikai ügynökök kezdtek ólálkodni körülöttünk.

14 órakor került sor a Budapest polgármestere által a román delegáció tiszteletére adott diszebédre. Ezen az ebéden is felszólalt Groza, új formába fonva előző felszólalásaiban előadott gondolatait.

16,30-kor otthonában találkoztam Rákosival, akitől előzetesen találkoztót kértem, hogy közölhessem vele az utolsó megállapításokat, és megbeszéljük az ezekből fakadó következtetéseket. Különösen a szociáldemokra-

30 A miniszterelnökség kabinetjének igazgatója.

31 Péter Gábor (1906–1993) az 1920-as évek végén kapcsolódott be a munkásmozgalomba. 1931-től a kommunista párt tagja. Részt vett a magyarországi Vörös Segély tevékenységében és a szakszervezeti ellenzék munkájában. 1943-ban tagja lett a Békepárt vezetésének. 1945 januárjától a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának, majd az ÁVO-nak, illetve az ÁVH-nak a vezetője. Kiemelkedő szerepe volt a koncepciós perek előkészítésében, a törvénytörő eljárások végrehajtásában. 1952-ben leváltották tisztségéből, és kizárták a pártból. 1953. január 3-án letartóztatták, a Katonai Felsőbíróóság 1954-ben életfogytiglani, majd új eljárásban a Legfelsőbb Bíróóság Katonai Tanácsa 1957-ben 14 év börtönbüntetésre ítélte. 1959 januárjában egyéni kegyelemmel szabadult. Nyugdíjazásáig könyvtárosként dolgozott. 1993-ban halt meg. <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/biograf/peter.htm>

tákat és a kisgazdákat komolyan foglalkoztató „dunai együttműködésre” irányuló törekvéseket, és azt a magatartást hangsúlyoztam, amelyet a Párt ezen angol-amerikai irányítású manőverek ellen kell tanúsítson.

19 órakor került sor a követség helyiségében a Groza által adott fogadásra. A köztársasági elnökön, a magyar kormány tagjain és a művészeti, irodalmi, tudományos körök tagjain kívül meghívást kaptak a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagjai, élükön Sviridov tábornokkal, illetve a Budapestre akkreditált diplomáciai testületek tagjai. Kivétel nélkül mindenki eljött, beleértve az angolokat és az amerikaiakat is. Ez utóbbiak, bár nagyon udvariasak voltak, nyilvánvaló hidegséget mutattak, rögtön távoztak, miután a Magyar Köztársaság elnöke távozott.

Egyhangúan az volt a vélemény, hogy ez a fogadás volt a legnagyobb és a legtöbb résztvevővel a háború utáni budapesti fogadások közül.

A köztársasági elnök érkezése után rögtön odajött hozzám Jékely, és arra kért, fogadjam el a köztársasági elnök másnapi meghívását, és látogassam meg Grozával együtt. Ugyanezt a meghívást intézte maga Tildy is Grozához. 12,30-ra beszéltek meg a találkozót.

A fogadás alkalmat nyújtott, hogy megbeszélést tartsak Sviridov tábornokkal, akinek rövid bemutatót tarthattam a megállapítottokról.

1947. május 5.

10 órakor Gerő elvtárs vezetésével, aki a kormány egyik legnépszerűbb és legdolgosabb embere, meglátogattunk néhány kiállítást, elsősorban a Közlekedési Minisztérium kiállítását.

11 órára tervezte be Groza a volt egyetemista társaival való találkozót, melyre egy gimnáziumban került sor. A politikai rendőrség főnökének, Péter tábornoknak a segítségével, Groza volt egyetemista társai mindenike adatlapjának segítségével, sikerült kiszűrniünk a legkompromittálabb és legkevésbé megfelelő elemeket.

Tudomást szerezve a találkozóról, a gimnázium termét hamar benépesítették, a találkozó nagygyűléssé alakult át. A jelenlevő elvtársak bevallása szerint, akik minden beszédét hallották, Groza, fellelkesülve az emlékektől, itt tartotta legjobb beszédét. Könnyed, a hallgatóság számára könnyen hozzáférhető és nagyon szellemes módon Groza kifejtette a románok és magyarok, mint szomszédnépek, közötti kapcsolatok tételét. Groza az ebből a szomszédságból eredő kapcsolatokat a „szomszédság” fogalmának szerves részeként kondicionálta, amelytől sem jelenleg, sem a jövőben nem lehet elválasztani. Groza arra a következtetésre kívánt eljutni, hogy a jó szomszédság és a Románia és Magyarország közötti kapcsolatok fejlődése elkép-

zelhetetlen az elsősorban Szovjetunióval, Jugoszláviával, Bulgáriával, de a többi demokratikus országgal is fenntartott jó szomszédság és világos, egyértelmű kapcsolatok/*viszony (a szóisméltés elkerülése végett)* nélkül.

Groza azután kigúnyolta a szűklátókörű és veszélyes elgondolás alapján összehívott Duna-konferencia ötletét. Groza beszédének minőségét az azt követő taps és lelkesedés minősítette.

12,30-kor megjelentünk a köztársasági elnöknél. Jelen volt Nagy miniszterelnök és Jékely miniszter, fényképészek és újságírók. Meglepetésünkre, anélkül, hogy előzetesen figyelmeztettek volna, az elnök átnyújtotta nekünk a Magyar Köztársasági érdemrend nagykeresztjét, a Köztársaság legnagyobb kitüntetését. A Tildy hozzánk intézett néhány szavában rámutatott, hogy a román és a magyar nép közti barátság kifejezéseként és ezen barátság megerősítése érdekében hozott felvilágosító tevékenységünkért teszi ezt.

Nagy elégedetlenségemben, hogy a kitüntetésben csak Groza és én részesültünk, miközben Budapesten tartózkodott a Képviselőház elnöke és még két miniszter, azonnal kapcsolatba léptem Rákosi elvtárrsal, akinek bemutattam a helyzetet. Rákosi elvtárs közölte velem, hogy a kormányban döntöttek a kitüntetésekről, és az a körülmény, hogy elsősorban Grozának és nekem nyújtották át, annak köszönhető, hogy mi ugyanazon a napon utazunk el, míg, a kormány értesülései szerint, mind Sadoveanu, mind Pas és Livezeanu is, csak másnap utaznak el, amikor is a köztársasági elnök őket is fogadja, hogy átnyújtson nekik különböző kitüntetéseket.

Az állomáson Nagy ragaszkodott ahhoz, hogy személyesen is elmagyarázza Grozának ezt, szomorúságát fejezte ki, hogy Pas és Livezeanu miniszterek velünk együtt utaznak el, de rámutatott: ez esetben a kitüntetéseket elküldik nekik Bukarestbe.

15 órás indulásunkról, követségünk révén, mi magunk értesítettük a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, a Szovjet követséget, valamint a jugoszláv, cseh és lengyel követségeket, mert nem bízunk abban, hogy ezt a Magyar Külügyminisztérium megteszi.

Ez alkalommal azonban a Magyar Külügyminisztérium másképp járt el, mint érkezésünkkor: értesített minden diplomáciai testületet. Így, távozásunkkor jelen voltak az Egyesült Államok és Nagy-Britannia képviselői is.

A határátkelés után a temesvári állomásra érve Groza, egyetértésben velem, egy-egy táviratot küldött Tildy elnöknek, illetve Nagy miniszterelnöknek, melyben megköszönte a fogadtatást.

Budapesti látogatásunk kapcsán kitűnik néhány megállapítás és tanulság, amelyeket a továbbiakban foglalok össze:

1. Ma világosnak tűnik, hogy Groza volt az, aki budapesti látogatásunkat kezdeményezte. Már néhány hónappal ezelőtt megfogalmazódott Groza az irányú vágya, hogy lássa Budapestet, akkor még úgy számította, hogy a vámunió és a határátkelés könnyítésének elképzeléseivel jelenhet meg. Mindkét kérdés rögeszméjévé vált már az utóbbi időben, ami arra készítette, hogy még eltökéltebb legyen a látogatás kapcsán. Ehhez még hozzáadódik személyes vágya, hogy viszontlássa régi ismerőseit és a várost (Budapestet), ahol fiatalságának jelentős részét töltötte, és ahol egyetemi tanulmányait végezte. A hajdani egyetemista és a budapesti élet jelentős részének kényeztetettje most miniszterelnökként akart megjelenni.

Tildy Zoltán, a kisgazda párt vezető klikkje – élén Naggyal, Balogh-gal, Gyöngyösivel – és a szociáldemokraták segédletével, fogadta Groza különböző titkos megbízottakon keresztül eljuttatott ötleteit, és meghívta Grozát. Világos, hogy Tildy és Nagy a Kommunista Párt véleményének kikérése nélkül hívták meg, mint ahogy az is világos, hogy a meghívás nem angol-amerikai jóváhagyás nélkül történt meg.

Határozottan számítva arra, hogy Groza a vámunió és a határátkelés könnyítésének jelszavaival jelenik meg, azt remélték, hogy a román-magyar barátság leple alatt elérik azt, amit nem tudtak elérni angol-amerikai segítséggel a Párizsi konferencián, éspedig Észak-Erdély megszerzését. A román-magyar barátság leple alatt remélték, hogy ennél többet is elérnek: Romániát az angol-amerikai politizálás pártjára állítják.

Sviridov tábornok azt hiszem jól jellemezte ezt a szándékot, amikor azt mondta nekem: „Megpróbálták Grozát fehérre festeni, de az ecsetjük megpirosodott.”

A bizonyosság nélkül, hogy Groza a vámunió és a – Romániát angol-amerikai oldalra való állítására, szovjet befolyás alóli kivonására lehetőséget nyújtó – Magyarországgal való együttműködés gondolataitól fellelkesülve jön, azt hiszem, a meghívás nem történt volna meg. Groza az indulását megelőző napokig ragaszkodott ezekhez a gondolatokhoz, és csak az otthonában f. év április 27-én tartott gyűlés után, amelyen Gheorghiu-Dej elvtársnak sikerült megdönteni a Groza elképzeléseit, és a Minisztertanács Elnökségének a vámunió kérdésére vonatkozó közleménye után mondott le szándékairól.

A meghívás azonban már megtörtént, és a magyar kormány **már nem térhetett vissza rá.**

A Tildy-Nagy-Balogh-Gyöngyösi-Szakasits-féle akció a Párt konzultálása nélkül és azért vált lehetségessé, mert a Párt nem foglalt soha világos állást sem a vámunió kérdésében, sem a „dunai konferencia” kapcsán.

Amikor Groza megérkezett Budapestre, bár már azelőtt megjelent a Minisztertanács Elnökségének közleménye a vámunióra és a Groza kimondottan kulturális jellegű látogatására vonatkozóan, mégis úgy tűnt, hogy Tildy, Nagy és a többiek nem hittek komolyan ebben a magatartásváltásban. Ez magyarázza meglepetésüket, amellyel Groza magatartását fogadták.

A magyar kormány pontos szándékainak megismerése szempontjából lehet, hogy hibát követett el Groza, amikor nem várta meg ezek konkrét javaslatok formájában való megnyilvánulását, véleményem szerint azonban, politikai szempontból nagyon jó volt, hogy Groza az első perctől kezdve nem hagyott kételyeket, ami a román kormány és a saját álláspontját illeti.

Tildy & Co. két érvet akartak nekünk bemutatni: a későbbiek folyamán a kis dunai országok együttműködésének szükségességét, és hogyha ez az érv nem lett volna hatásos, akkor még volt egy, amelyről Balogh beszélt nekem. A Szovjetunió a belgrádi szláv konferencián létrehozta a **délkelet-európai térség** szláv országainak blokkját. Ebben a blokkban sem Románia, sem Magyarország nem tud részt venni, mert nem szláv országok. Nem marad más hátra számukra, minthogy saját egységet alkossanak. Ezen egység létrehozásának útja a vámunió. Természetesen Balogh kerülgette, mint a forró kását, hogy kihez is kötődik majd ez a „saját” egység. Soha nem állította sem ő, sem Nagy, sem Szakasits, hogy a Szovjetunióra gondolnának.

Az április 27-i lecke Grozának meghatározó volt, és hangsúlyoznom kell, hogy egész budapesti tartózkodása alatt szokatlanul jól viselkedett. Még az apróbb, kimondottan magán jellegű „félrelépésektől” is tartózkodott, amelyeket olyan gyakran megenged magának Bukarestben. Nem mondhatom, hogy Budapesten hiányzott volna a csábítás, de Grozát úgy tűnt, hogy átitatta a felelősségtudat, és minden esetben méltóságteljesen visszafogta magát.

Mint egy színész, aki nem szívesen tanulja be a szerepét, de a színpadon lévén, a közönség előtt magával ragadja a szenvedély, ugyanígy Groza is szenvedélyesen nyilvánult meg abban a pózban, amelyet az előbbieken leírtam.

Nem volt egyetlen olyan eset sem, a Szakasits-csal való találkozón történt pillanatnyi habozása kivételével, amikor Groza megpróbált volna kompromisszumra lépni. Ellenkezőleg, kereste az alkalmat, hogy minél világosabban jellemezhesse az általa – különösen a Szovjetunióval, de a Román Kommunista Párttal is – folytatott politikát, és hogy felhívja a magyarok fi-

gyelmét annak veszélyeire, ha ők maguk más politikát folytatnak. Ez az egyértelmű magatartás készítette a Magyar Kommunista Párt *Szabad nép* c. lapját a „Groza példája” c., a politikai élet nagy visszhangjának örvendő cikkje megírására.

Bukaresti magatartásától eltérően, melyet konzultálás nélküli kezdeményezései jellemeznek, Budapesten Groza egyetlen lépést sem tett anélkül, hogy ne kérte volna ki, és ne vette volna figyelembe az én véleményemet is.

Bár már két és fél éve ismerem Grozát, be kell ismernem, hogy budapesti magatartása számomra meglepetés volt. Ugyanakkor megállapíthattam a budapesti tartózkodás alatt Groza nagy népszerűségét is. Tildy elnök és Nagy Ferenc miniszterelnök, ahányszor közönség előtt megjelentek, halvány figuráknak tűntek mellette. Két alkalommal inkognitóban mentem vele az utcán. Mindkét alkalommal hamar felismerték a járókelők, és nagyon kedvesen fogadták. Veres Péter mondta nekem egy este, és azt hiszem ez nem csak egyszerű bók volt: „Milyen kár, hogy Groza nem a miénk!”

Úgy gondolom, Groza Bukarestben oly sokszor tapasztalt minden hiányossága és habozásai ellenére fontos elem marad, amelyet a Pártnak tudnia kell használni.

2. A magyarországi politikai helyzet, kétségkívül, elég nehéz. Nehezebb, mint a romániai. Míg Romániában a legfőbb, szervezett, reakciós erő a kormányon kívül van, Magyarországon ez épp a kormányban van, és a fontos tisztségek többségét (a kisgazda párt) birtokolja.

Mindehhez ha hozzáadjuk az egyház, nevezetesen a katolikus egyház erős befolyását³², amelyet egy notórius reakciós, a Szovjetunió és a Kommunista Párt ellensége, Mindszenty³³ vezet, akkor érthető az a nehézség, amely a Párt, a demokratikus és progresszív erők tevékenysége elé gördülnek.³⁴

A nemrégiben történt összeesküvés, amelybe a kisgazdapárt belekeveredett, felszínre hozta azokat az előkészületeket, amelyeket angol-amerikai vezetéssel Magyarországon terveznek a rendszer aláaknázása, sőt megdöntése érdekében.

32 Magyarországon a világháború utáni években a katolikus egyház, hatalmas vagyona és politikai kiváltságainak fokozatos elvesztése mellett, a tömegpolitizálás eszközeinek felhasználásával, történetében addig ismeretlen (a lengyel és az ír katolicizmushoz hasonlítható) mozgósító erőt mutatott fel. Hatos Pál: Szempontok a magyar katolikus egyház 1945–1989 közötti történetéhez. *Hagyomány, közösség, művelődés. Tanulmányok a hatvanéves Kósa László tiszteletére*. Budapest, 2002, 204.

33 Mindszenty József érsek.

34 A Magyar Kommunista Párt és az öt támogató pártok.

A kiskgazdapárt jelenti jelenleg a menedéket a fasiszta-horthysta elemek jelentős részének. Ezt maga Balogh erősítette meg nekem semmi feszélyezettség nélkül, rámutatva, hogy ő felvetette ezt a kérdést a pártban, és elhatározta, hogy legtöbb 2–3 hónap alatt elvégzi a párt megtisztítását ezektől az elemektől. Balogh odáig ment el, hogy kijelentette: vagy ő megy el a pártból, vagy a párt elfogadja, hogy meg kell tisztulnia a fasiszta elemektől, amelyeknek menedéket ad.

Feltételezhető, hogy sem egyik, sem másik nem őszinte szándéka Baloghnak. Mégis, az a benyomásom, hogy Baloghot, bár többen azt állították róla, hogy oportunista és korrupt, rá lehetne bízni a párt megtisztítására és egy pozitív magatartásra, ha a Párt komolyabban foglalkozna vele.

Ezt feltétlenül fontosnak tartom, mivel Balogh kulcspozíciót tölt be a pártban, és nagy befolyása van Nagy miniszterelnökre.

Felhívtam a Párt figyelmét erre a kérdésre, de az az érzésem, az elvtársak nem viseltetnek túl nagy megértéssel a probléma iránt.

A Veres Péter vezette nemzeti parasztpárt a cselédek és parasztok pártja, és kétségtől egy pozitív, de még gyengén fejlett erő. Sikerült a pártnak a vezetőségi részvételt elérni, de tevékenysége még gyenge.

Ez a párt, segítséggel, a városi munkássággal szövetkezve, fontos, ha csak nem a legfontosabb erővé válhat. Az elvtársainkkal való beszélgetések során megjegyeztem, hogy komolyan foglalkoztatja őket Veres és pártja támogatása.

A magyar szociáldemokrata pártot nem fenyegeti, hogy nyíltan eljuttassa az angol munkáspárt ügynökének³⁵ szánt szerepet. Az is sok fasiszta elemet álcáz. Legfőbb elfoglaltságának jelenleg a „dunai konferencia” tűnik.

Azt hiszem, a „dunai konferencia” ellen minden demokratikus erőnek, mind Magyarországon, mind nálunk és a Szovjetunióval szomszédos és baráti országokban, határozott és világos állást kell foglalnia. A „dunai konferencia”, úgy ahogy azt a szociáldemokraták elképzelték, egy olyan eszköznek van szánva, amelynek segítségével az angol–amerikai imperializmus megpróbál a Szovjetunió ellen manőverezni. Ezt a próbálkozást már az elején meg kell bénítani. A Magyar Kommunista Párt, az elvtársak bevallása szerint, nem foglalkozott elég komolyan a problémával, mint ahogy nem

35 Rákosi Mátyás a Molotovval folytatott 1947. április 29-i megbeszélésen szintén megjegyzi, hogy a szociáldemokrata pártra erős nyomást gyakorolnak az angol Munkáspárt vezetői. Vida: i. m. 250.

elemezte elég figyelemmel a Románia és Magyarország közötti vámunió kérdését sem.

Enyhe nacionalista beütésektől fűtve elvtársaink nem látták a Románia és Magyarország közti vámunióban csak Magyarország esetleges anyagi előnyeit, nem pedig azt a veszélyt, hogy az unió a jelenlegi helyzetben esz-közzé válhat a román és magyar kapitalisták és határontúli támogatóik kezében demokráciáink érdekei és a Szovjetunió ellen.

3. A Magyar Külügyminisztérium, élén Gyöngyösivel, határozottan reakciós, Anglia és Amerika párti. Bolgár helyettes államtitkár [külügyminiszter-helyettes. *O. Á.*] elvtárs jelenléte a minisztériumban nem változtathatott ezen a helyzeten.

Gyöngyösi, nem csak az én véleményem, hanem budapesti emberek nagy többségének (akikkel szóba álltam) véleménye szerint, kommunista- és Szovjetunió-ellenes. Mindent megtesz, hogy sabotáljon minden Szovjetunióhoz való közeledési kísérletet, mint ahogy mindent megtesz az angol-amerikai benyomulás elősegítésért is.

Tătărescuhoz képest, akiről Gyöngyösi különböző alkalmakkor kedvező értékelést adott, ő mégis sokkal nyíltabban és következetesebben dolgozik az angol-amerikai érdekek kedvezményezése érdekében.

4. Ez a politikai helyzet és Magyarország földrajzi helyzete szükségessé teszi, hogy Budapestet olyan központnak tekintsük, amely felé nagyon sok/**nagy** figyelmet kell irányítanunk, a magyarországi valós demokratikus erőknek pedig minden lehetséges támogatást meg kell adnunk.

Feltétlenül fontosnak tartom a magyar és a román kommunista pártok Központi Bizottságainak folyamatos kapcsolattartását, hogy az angolok és az amerikaiak, illetve a reakciósok elleni harcunkat meghatározó bizonyos fontos kérdésekben egyeztetni tudjunk. Azt hiszem, ennek a kapcsolatnak eddigi hiánya vezethetett a Budapesten tapasztalt zavarokhoz.

5. Ugyanilyen fontosnak tartom, hogy sürgősen egy minőségi követet³⁶ küldjünk Budapestre. Azt hiszem, egy politikailag jól felkészült pártelemet kell kiválasztanunk erre a tisztségre. Hiba lenne ezt a tisztséget a szociáldemokratákra, liberálisokra vagy a szakértők közül valakire bízni. Jelenlegi

³⁶ Románia a külügyminisztérium belső működésében használta a nagykövet címet, ez az illetőnek a román diplomácia keretében betöltött státusát, és nem a szolgálati országban lévő román külképviselet rangját jelezte.

Budapesten tartózkodó diplomáciai és konzuli csapatunk nagy többségét sürgősen le kell cserélni.

6. Annak érdekében, hogy Groza budapesti magatartása ne maradjon esetleges és múló, fontosnak tartom, hogy a pártsajtó és a hozzánk közel álló sajtó kielemezze a látogatás jelen anyagban rendelkezésre álló eredményeit, kritikusan, határozottan és világosan állást foglalva a magyarországi politikai élet különböző vetületeivel, elsősorban a szociáldemokraták dunai együttműködés kérdésében folytatott tevékenységével szemben.

1947. május 8.

E. B.³⁷

37 Emil Bodnăraș kézírása.